

ВИБІР НАПРЯМКУ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

©2017 ШТАЛЬ Т. В., БОНДАРЕНКО Л. М., ХОХЛОВА А. Ю.

УДК 005.52:005.33:339.9:338.47

Шталь Т. В., Бондаренко Л. М., Хохлова А. Ю. Вибір напрямку розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства авіаційної галузі

Мета статті полягає в дослідженні існуючих підходів до розвитку зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) підприємства, розробка процедури управління нею для визначення напрямку розвитку ЗЕД підприємств авіабудівної галузі України. Розроблено, формалізовано та візуалізовано за методом функціонального моделювання поетапний механізм вибору напрямку розвитку ЗЕД підприємства. Отриманий інструмент було використано для визначення напрямку розвитку ЗЕД типового підприємства авіабудівної галузі. Виділено особливості вищезазначеного підприємства, підібрано придатний для нього комплекс напрямків розвитку, проаналізовано та встановлено аргументований порядок впровадження на ньому заходів з розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Перспективою подальших досліджень у даному напрямку може виступати імплементація механізму на підприємствах інших галузей, уточнення інструментарію для кожного етапу процесу згідно з їх особливостями та потребами.

Ключові слова: механізм вибору напрямку розвитку ЗЕД, методологія функціонального моделювання, підприємство авіабудівної галузі, SWOT-аналіз.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Бібл.:** 10.

Шталь Тетяна Валеріївна – доктор економічних наук, доцент, професор кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: shtaltv@gmail.com

Бондаренко Людмила Миколаївна – кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародної економіки та менеджменту зовнішньоекономічної діяльності, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: bonlu27@gmail.com

Хохлова Анна Юріївна – магістрант факультету міжнародних економічних відносин, Харківський національний економічний університет ім. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харків, 61166, Україна)

E-mail: akh4biz@gmail.com

УДК 005.52:005.33:339.9:338.47

UDC 005.52:005.33:339.9:338.47

Шталь Т. В., Бондаренко Л. М., Хохлова А. Ю. Выбор направления развития внешнеэкономической деятельности предприятия авиационной отрасли

Цель статьи заключается в исследовании существующих подходов к развитию внешнеэкономической деятельности (ВЭД) предприятия, разработке процедуры управления ею для определения направления развития ВЭД предприятий авиастроительной отрасли Украины. Разработан, формализован и визуализирован по методу функционального моделирования поэтапный механизм выбора направления развития ВЭД предприятия. Полученный инструмент был использован для определения направления развития ВЭД типичного предприятия авиастроительной отрасли. Выделены особенности вышеупомянутого предприятия, подобран подходящий для него комплекс направлений развития, проанализирован и установлен аргументированный порядок внедрения на нем мероприятий по развитию внешнеэкономической деятельности. Перспективой дальнейших исследований в данном направлении может выступать имплементация механизма на предприятиях других отраслей, уточнение инструментария для каждого этапа процесса согласно их особенностей и потребностей.

Ключевые слова: механизм выбора направления развития ВЭД, методология функционального моделирования, предприятие авиастроительной отрасли, SWOT-анализ.

Рис.: 2. **Табл.:** 2. **Библ.:** 10.

Шталь Татьяна Валерьевна – доктор экономических наук, доцент, профессор кафедры международной экономики и менеджмента внешнеэкономической деятельности, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: shtaltv@gmail.com

Бондаренко Людмила Николаевна – кандидат экономических наук, доцент кафедры международной экономики и менеджмента внешнеэкономической деятельности, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: bonlu27@gmail.com

Хохлова Анна Юрьевна – магистрант факультета международных экономических отношений, Харьковский национальный экономический университет им. С. Кузнеця (пр. Науки, 9а, Харьков, 61166, Украина)

E-mail: akh4biz@gmail.com

Shtal T V., Bondarenko L M., Khokhlova A Yu. Choosing the Direction of Development of Foreign Economic Activity for Enterprises in the Aviation Industry

The article is aimed at studying the existing approaches to the development of foreign economic activity (FEA) of enterprise, elaborating the procedure of its management in order to determine the direction of development of FEA of enterprises in the aviation industry of Ukraine. The authors have developed, formalized and visualized a phased mechanism of choosing the direction of development of FEA for enterprise, according to the method of functional modeling. The obtained instrument was used to determine the direction of FEA development for a typical enterprise in the aviation industry. Features of the aforementioned enterprise have been allocated, a suitable set of development directions has been selected, a reasoned procedure of implementation of activities on development of foreign economic activity at the enterprise has been analyzed and determined. Prospect for further research in this direction can be implementation of the mechanism at the enterprises of other industries, refinement of the instrumentarium for each stage of the process according to their features and needs.

Keywords: mechanism for choosing direction of the FEA development, methodology of functional modeling, aviation company, SWOT-analysis.

Fig.: 2. **Tbl.:** 2. **Bibl.:** 10.

Shtal Tetyana V. – D. Sc. (Economics), Associate Professor, Professor of the Department of International Economics and Management of Foreign Economic Activity, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: shtaltv@gmail.com

Bondarenko Liudmyla M. – PhD (Economics), Associate Professor of the Department of International Economics and Management of Foreign Economic Activity, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: bonlu27@gmail.com

Khokhlova Anna Yu. – Graduate Student, Faculty of International Economic Relations, Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics (9a Nauky Ave., Kharkiv, 61166, Ukraine)

E-mail: akh4biz@gmail.com

В умовах сучасного стану світового господарства, яке перебуває в процесі трансформації в глобальний економічний простір, що постійно змінюється, авіабудівна галузь України відіграє важливу роль в підтриманні належного рівня національної економіки. Також розвиток даної галузі має важливе соціальне значення для економіки нашої країни (розвиток суміжних галузей, інфраструктури, збільшення кількості робочих місць і т. ін.) [1]. За таких умов стає актуальним фактична наявність ефективного механізму вибору напрямку розвитку зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) вітчизняних авіабудівних підприємств України, який би дозволив налагодити процедуру вдосконалення ЗЕД, оперативно реагувати на зміни в контексті сучасних інтеграційних процесів у світовій економіці [4].

Питаннями розвитку зовнішньоекономічної діяльності підприємства займалися такі вітчизняні та зарубіжні вчені: М. Альберт, Е. Барішева, В. Власюк, В. Гриньова, О. Гребельник, М. Дідківський, О. Кириченко, Ю. Козак, А. Кредісова, А. Ліпич, О. Мельник, М. Мескон, В. Новицький, О. Романовський, А. Стровський, А. Тебекін, І. Фамінський, Ф. Хедоурі, Т. Циганкова, О. Чугай, З. Шершньова тощо. Більшість авторів [1; 4] розглядають існуючі принципи організації та здійснення ЗЕД на підприємствах України, а також наводять окремі фактори, що можуть впливати на її розвиток [7; 8; 10], однак у цих роботах бракує розробок щодо механізму вибору напрямків розвитку даного виду діяльності.

Як теоретична та методична база була використана така сукупність загальнонаукових методів, а саме: *діалектичний метод пізнання* (для дослідження зовнішньоекономічної діяльності); *системний підхід* (для формування концептуального змісту процесу вибору напрямку розвитку ЗЕД); *метод стратегічного аналізу* (зادля вивчення особливостей підприємств авіабудівної галузі); *метод функціонального моделювання* (для візуалізації розробленого механізму вибору напрямку розвитку); *метод теоретичного узагальнення та порівняння* (для вибору методології візуалізації процесу та комплексу напрямків розвитку із представлених у науковій літературі); *системно-структурний метод* (для узгодження заходів розвитку ЗЕД із проблемами, які вони дозволяють подолати).

Отже, для визначення напрямку розвитку підприємства в роботі запропонований поетапний механізм. Даний процес має передбачати формалізований аналіз підприємства в галузі, вибір комплексу напрямків розвитку та визначення порядку їх впровадження на підприємстві. Задля візуалізації даного процесу і, відповідно, його кращого розуміння доцільно побудувати його модель за однією з методологій функціонального моделювання.

Як засоби структурного аналізу і проектування найбільш розповсюджені такі нотації:

- ✦ SADT (*Structured Analysis and Design Technique*) – методологія опису даних IDEF0 (Integrated Definition);
- ✦ DFD (*Data Flow Diagrams*) – діаграми потоків даних;
- ✦ IDEF3;

- ✦ ER (*Entity-Relationship Diagrams*) – діаграми «сутність – зв'язок» – методологія опису даних (IDEF1X).

Найбільш істотна відмінність між різновидами структурного аналізу полягає в їх функціональності.

Модель IDEF0 являє собою сукупність ієрархічно впорядкованих і взаємопов'язаних діаграм, що відображають функціональну структуру об'єкта: вироблені дії, зв'язок між цими діями. Таким чином, чітко простежується логіка і взаємодія процесів організації. Серед достоїнств нотації: можливість отримати повну інформацію про кожну роботу завдяки її жорстко регламентованій структурі; можливість виявити всі недоліки, що стосуються як самого процесу, так і того, за допомогою чого він реалізується.

DFD дозволяє проаналізувати інформаційний простір системи і використовується найчастіше для опису документообігу та обробки інформації. Тому діаграми DFD застосовують як доповнення моделі бізнес-процесів, виконаної в IDEF0.

IDEF3 дозволяє описати процеси, фокусуючи увагу на перебігу цих процесів, розглянути конкретний процес з урахуванням послідовності виконуваних операцій. Він добре пристосований для збору даних, необхідних для проведення аналізу системи з точки зору узгодженості/узгодженості процесів у часі.

Що стосується IDEF1X, то, поряд із багатьма перевагами, істотним недоліком є неможливість адекватно і повно описати предметну область. Тому побудувати ефективний додаток зі складною бізнес-логікою не виявляється можливим.

Отже, за відсутності необхідності розгляду процесів у часі, а також щоб мати можливість узгодження процесу з особливостями галузі, найбільше для побудови функціональної моделі підходить нотація SADT (IDEF0).

Опис процесу за даною методологією подібний до моделі «чорної скриньки», що містить входи, виходи, управління та механізм, який поступово деталізується до необхідного рівня [9].

Була побудована функціональна модель розробленого процесу вибору напрямку розвитку підприємства з використанням програмного забезпечення *Ramus Educational*, яке підтримує методології IDEF0 і DFD. На першому кроці створення IDEF0 діаграми описуємо всі її елементи: вхід, вихід, управління, механізм і роботу. На *рис. 1* приведено схему функціональної структури механізму вибору напрямку розвитку підприємства, що пропонується.

На вхід контекстної діаграми надходять дані про (вхід):

- ✦ особливості та фінансово-господарські результати підприємства;
- ✦ специфіку галузі.

Перетворення даних, що поступають на вхід, реалізується з урахуванням (управління):

- ✦ тенденцій на ринку;
- ✦ поточної стратегії підприємства;
- ✦ бажання менеджменту.

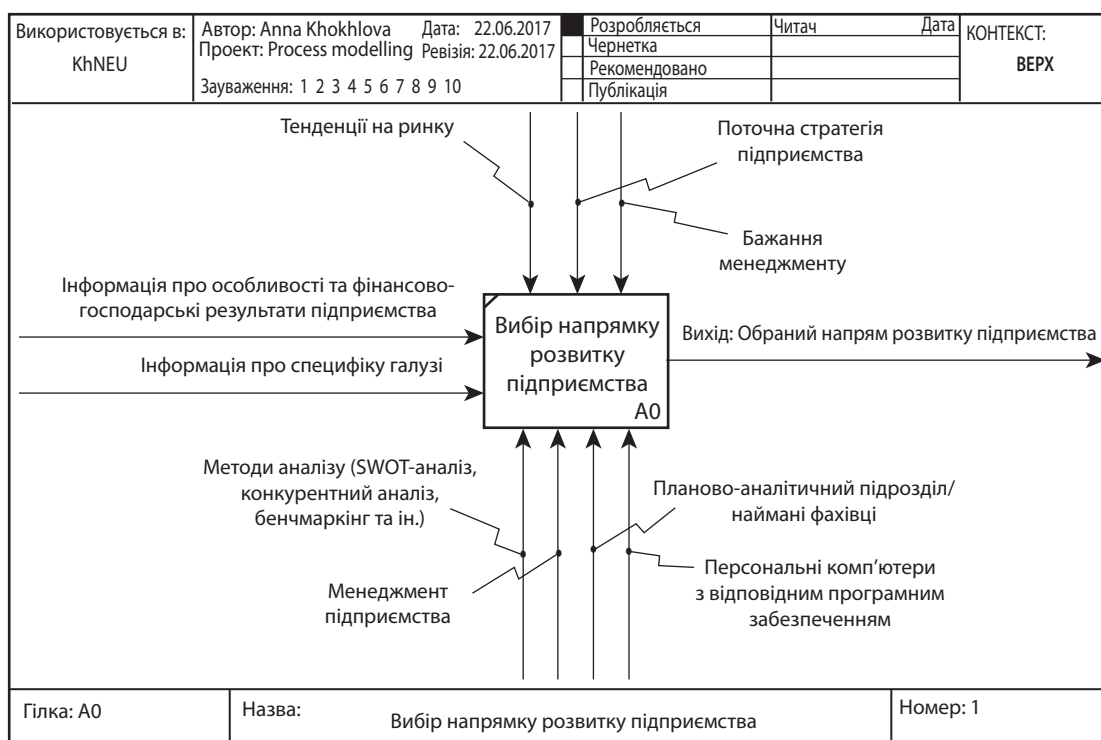

Рис. 1. Схема функціональної структури механізму вибору напрямку розвитку підприємства

Для даного бізнес-процесу необхідні (механізм):

- ✦ методи аналізу (SWOT-аналіз, конкурентний аналіз, бенчмаркінг та ін.);
- ✦ менеджмент підприємства;
- ✦ планово-аналітичний підрозділ/наймані фахівці;
- ✦ персональні комп'ютери з відповідним програмним забезпеченням.

У результаті роботи механізму маємо (вихід): напрям розвитку підприємства.

Для більш детального опису запропонованого механізму вибору напрямку розвитку підприємства була побудована діаграма декомпозицій першого рівня, яка представлена на рис. 2.

Отже, як показано на рис. 2, для того, щоб визначити напрямок розвитку підприємства – учасника зовнішньоекономічних відносин, пропонується застосувати наведену процедуру, що складається з чотирьох основних етапів, у такій послідовності:

1. Аналіз особливостей підприємства з урахуванням специфіки галузі.
2. Вибір комплексу напрямків розвитку ЗЕД з урахуванням визначених на першому етапі особливостей.
3. Аналіз кожного з обраних напрямків розвитку ЗЕД з точки зору того, яку слабку сторону та яку загрозу він допомагає усунути.
4. Висновки щодо необхідності впровадження кожного з напрямків та визначення черговості їх застосування.

Реалізація аналізу першого етапу можлива за допомогою таких методів, як SWOT-аналіз, конкурентний аналіз, бенчмаркінг та ін. Належний метод обирається менеджментом підприємства з огляду на галузеві особливості, залежність підприємства від чинників зовнішнього середовища, зручність проведення, виділений бюджет.

З огляду на особливості, визначені в результаті аналізу на першому етапі, надалі менеджментом підприємства проводиться вибір комплексу напрямків розвитку ЗЕД. У науковій літературі пропонується декілька точок зору щодо напрямків розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Так, Барішева Е. А. [7] говорить про існування двох основних напрямків розвитку ЗЕД підприємства, Васильєв А. М. [10] виділяє п'ять основних напрямків, на думку Тебекіна А. В. [8], таких напрямків існує шість.

Третій етап передбачає зіставлення складнощів, що має підприємство із прийомами для розвитку ЗЕД підприємства. А саме: кожен з напрямків обраного комплексу аналізується на предмет того, скільки і які саме проблемні особливості підприємства він допоможе вирішити.

Четвертий, заключний етап механізму вибору напрямку розвитку підприємства має на меті підбиття підсумків відносно того, які з прийомів доцільно застосувати на підприємстві, а також, яку послідовність їх впровадження обрати. Пропонується розпочати процес розвитку ЗЕД підприємства з впровадження програми, що має більше охоплення, а саме: вирішує найбільшу кількість проблем підприємства.

Як приклад імплементції представленого механізму вибору напрямку розвитку ЗЕД було використане типове підприємство авіабудівної галузі. Враховуючи залежність авіаційних підприємств від тенденцій галузі, а також досить низький відсоток коштів, що виділяються для проведення подібних досліджень, аналіз даного підприємства та виділення його особливостей пропонується виконати за допомогою методики SWOT-аналізу. У результаті отримуємо таке співвідношення сильних і слабких сторін, загроз і можливостей (табл. 1).

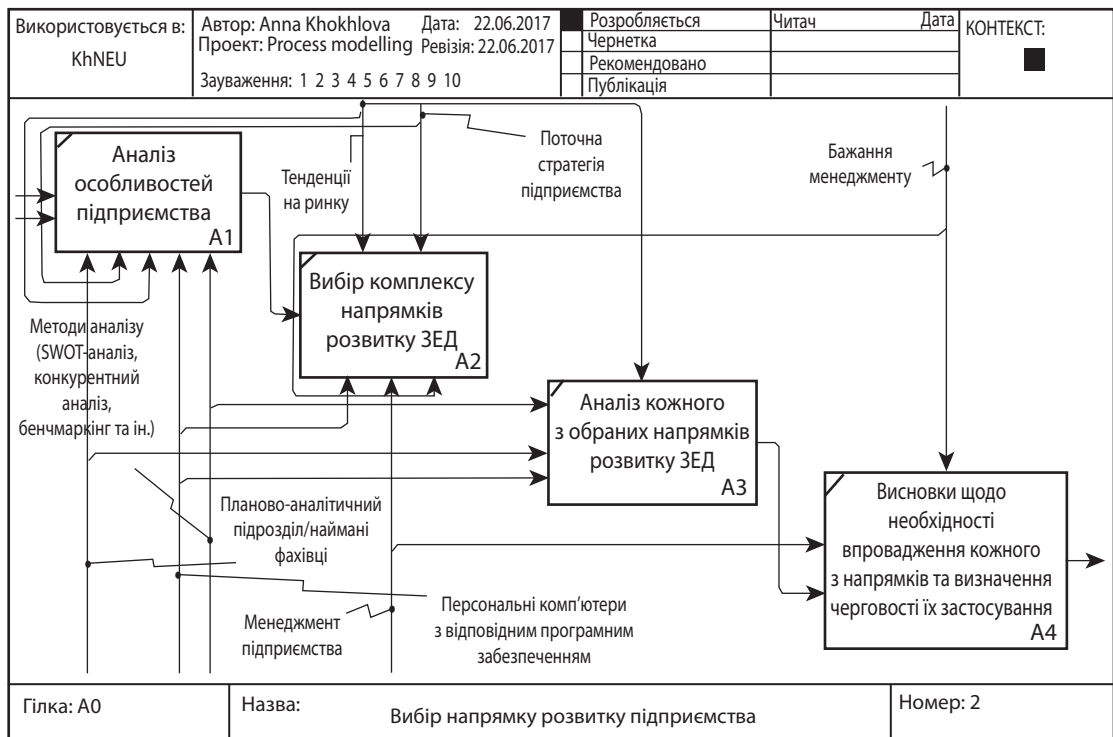

Рис. 2. Діаграма декомпозиції першого рівня механізму вибору напрямку розвитку підприємства

Таблиця 1

SWOT-аналіз типового підприємство авіабудівної галузі

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ul style="list-style-type: none"> - Концентрація основних технологічних компетенцій з розробки та виробництва бортового обладнання в рамках підприємства; - високий рівень уніфікації продукції; - наявність науково-технічного доробку; - участь в реалізації державної політики, спрямованої на розвиток високотехнологічних галузей промисловості 	<ul style="list-style-type: none"> - Високий ступінь залежності підприємств від державного фінансування; - обмеженість власних ресурсів; - низьке завантаження виробничих потужностей; - висока собівартість продукції, що випускається; - невеликий обсяг виробництва порівняно із зарубіжними підприємствами; - незадовільний доступ на міжнародні ринки; - незначний рівень присутності підприємств на ринках приладобудівної продукції неавіаційного призначення; - низький рівень диверсифікації виробництва; - критичний стан основних фондів; - відсутність належної сервісної бази для післяпродажного обслуговування продукції; - серйозна втрата кадрового потенціалу; - високий середній вік кадрової еліти
Можливості	Загрози
<ul style="list-style-type: none"> - Динамічне зростання ринків цивільної та військової авіації; - необхідність оновлення авіапарків; - велика потенційна ємність ринків продукції неавіаційного призначення; - наявність у країні повного циклу розробки, виробництва та післяпродажного обслуговування продукції; - реалізація програм державної підтримки авіаційної промисловості 	<ul style="list-style-type: none"> - Напруженість воєнно-політичної ситуації; - згортання ділових і культурних зв'язків; - різкі стрибки на валютному ринку; - обов'язковість відповідності нових зразків авіатехніки перспективним нормам льотної та технічної придатності, які стають рік у рік дедалі жорсткішими; - активізація політики провідних зарубіжних авіабудівних компаній на блокування трансферу власних технологій; - проблеми фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт

Як показано в табл. 1, підприємства авіаційної галузі України стикаються з досить великою кількістю труднощів у процесі власної діяльності. Для розвитку ЗЕД на підприємствах авіаційної промисловості необ-

хідно провести відповідний комплекс заходів для їх подолання з урахуванням виділених особливостей. До аналогічних висновків щодо сучасного стану підприємств авіабудівної галузі України дійшли також такі автори, як

В. А. Савченко, А. І. Кредісов, М. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоурі, С. С. Фокін [2; 3; 5; 6].

Вибір набору програм розвитку проводиться менеджментом підприємства з урахуванням його особливостей, що були визначені на першому етапі. Згідно із проаналізованою специфікою типового підприємства авіабудівної галузі серед наборів напрямків більше за все підходить доробок Тебекіна А. В. і Касаєва Б. С. [8]. Серед заходів розвитку ЗЕД вони виділяють такі:

1. Розробка програми розвитку ЗЕД підприємства, що має на меті формування гідного іміджу фірми в міжнародному торговельному середовищі з відповідним комплексом заходів стимулювання цих процесів та обсягом необхідних для даних цілей ресурсів.

2. Регулярний збір даних і аналіз структури ЗЕД для оперативного коригування за необхідності галузевих і географічних пріоритетів підприємства.

3. Систематичний аналіз ЗЕД підрозділів підприємства для своєчасного реагування менеджменту на виникаючі проблеми та перешкоди в розвитку їх діяльності.

4. Узгодження заходів, які зачіпають сферу ЗЕД, із цілями і завданнями зовнішньоекономічної стратегії організації, експертиза нормативних актів з точки зору їх впливу на умови розвитку ЗЕД підприємства.

5. Розробка єдиної бази зовнішньоекономічної інформації підприємства.

6. Форсування дипломатичних відносин на благо інтересів підприємства за кордоном для створення сприятливих умов його зовнішньоекономічної діяльності.

Наступним етапом розвитку ЗЕД є зіставлення існуючих напрямів розвитку та слабких сторін і зовнішніх загроз підприємства, які були виявлені на першому етапі за допомогою SWOT-аналізу. У результаті аналізу маємо, що завдяки проведенню даних заходів можливе подолання деяких слабких сторін та уникнення деяких загроз (табл. 2).

Виходячи з табл. 2, на четвертому етапі вибору напрямку розвитку ЗЕД можна зробити висновок про необхідність та черговість імплементації обраних програм на підприємстві. А саме: починаючи з тих, що за-

Таблиця 2

Подолання слабких сторін та загроз авіабудівного підприємства за допомогою заходів розвитку ЗЕД

Слабкі сторони та Загрози	Номер заходу					
	1	2	3	4	5	6
Слабкі сторони						
Високий ступінь залежності підприємств від державного фінансування	+			+		+
Обмеженість власних ресурсів	+					
Низьке завантаження виробничих потужностей	+	+				
Висока собівартість продукції, що випускається	+	+	+		+	
Невеликий обсяг виробництва порівняно із зарубіжними підприємствами	+			+		
Незадовільний доступ на міжнародні ринки		+			+	+
Незначний рівень присутності підприємств на ринках приладобудівної продукції неавіаційного призначення	+	+				+
Критичний стан основних фондів	+		+			
Низький рівень диверсифікації виробництва	+	+				
Відсутність належної сервісної бази для післяпродажного обслуговування продукції	+	+			+	+
Серйозна втрата кадрового потенціалу, високий середній вік кадрової еліти			+			
Загрози						
Напруженість воєнно-політичної ситуації						+
Згортання ділових і культурних зв'язків	+	+		+	+	+
Різкі стрибки на валютному ринку		+				
Обов'язковість відповідності нових зразків авіатехніки перспективним нормам льотної та технічної придатності, які стають рік у рік дедалі жорсткішими	+		+	+	+	
Активізація політики провідних зарубіжних авіабудівних компаній на блокування трансферу власних технологій				+	+	+
Проблеми фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт	+			+		+
Σ	12	8	4	6	6	8

кривають максимальну кількість слабких сторін та загроз: 1, 2 та 6, 4 і 5, 3.

Маємо, що перший захід (розробка програми розвитку ЗЕД, формування профілю міжнародної спеціалізації та ефективний розподіл ресурсів у структурі цілей організації) дозволить підприємству стати менш залежним від обмеженості ресурсів та від державного фінансування, допоможе розподілити навантаження виробничих потужностей та збільшити обсяг випуску, зменшивши собівартість. Також дозволить визначити пріоритетну спеціалізацію та за необхідністю провести диверсифікацію виробництва, розпорядитись основними фондами за сформованою структурою цілей. Крім того, це сприятиме знаходженню власної ланки на міжнародному ринку відповідно до сучасних норм і стандартів.

За допомогою другого заходу аналізу галузевої та географічної структури ЗЕД та виявлення пріоритетних напрямів її розвитку із знаходженням нового ринку збуту стане можливим більше завантажити виробничі потужності; із знаходженням постачальників з вигіднішими умовами – знизити собівартість продукції; проаналізувавши умови виходу на потенційні міжнародні ринки збуту та ринки збуту на суміжних галузях, – отримати туди легший доступ та диверсифікувати виробництво і види діяльності. Це допоможе уникнути проблем, спричинених згортанням ділових зв'язків та стрибками на валютному ринку.

Використання заходів економічної дипломатії (захід № 6) допоможе вирішити такі проблеми, як недостатнє фінансування з боку держави за рахунок залучення закордонних інвестицій; сприятиме налагодженню доступу на міжнародні ринки як з товарами, так і з послугами з їх обслуговування; надасть можливість підтримувати ділові зв'язки на належному рівні, незалежно від напруженості політичної ситуації; уникати проблеми блокування трансферу технологій.

Завдяки четвертому заходу, який передбачає узгодження рішень, що стосуються сфери ЗЕД, із завданнями зовнішньоекономічної стратегії фірми, та аналізу впливу нормативних актів на умови розвитку ЗЕД стане можливим формування політики подолання залежності від державного фінансування. Також це допоможе подолати загрози згортання ділових зв'язків з контрагентами; дотримуватись сучасних стандартів продукції; знаходити шляхи подолання залежності від технологій зарубіжних компаній та ефективно розподіляти кошти для достатнього фінансування НДДКР.

Формування єдиної інформаційної системи ЗЕД (п'ятий захід) значно прискорить обмін інформацією, що позитивно відіб'ється на розмірі собівартості, зможе надати достатній обсяг інформації для спрощення виходу на зовнішні ринки, у тому числі із сервісними послугами. Така система дозволить координувати ділові зв'язки, відповідати сучасним стандартам якості продукції та зменшити ризики, спричинені відмовою у трансфері технологій, за допомогою зв'язків із зарубіжними інформаційними центрами аналогічного профілю.

Проведення аналізу ЗЕД підрозділів підприємства (захід № 3) дозволить прискорити виробничий цикл для

зниження собівартості продукції, вирішити проблему стану основних фондів завдяки прийняттю рішення про їх ремонт або ліквідацію, зупинити процес втрати важливих кадрів завдяки розумній кадровій політиці. Це також допоможе у впровадженні нових стандартів продукції у виробництво.

Таким чином, були розглянуті теоретичні підходи до напрямків розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Також був розроблений поетапний, формалізований процес вибору напрямку розвитку ЗЕД. Даний процес був змодельований за попередньою обраною методологією із використанням програмного забезпечення Ramus Educational. Роботу даного механізму було також продемонстровано на прикладі типового підприємства авіабудівної галузі. У результаті отримано висновки про особливості підприємства та галузі, необхідний комплекс напрямків розвитку ЗЕД для даного підприємства та черговість впровадження відповідних заходів задля розвитку його зовнішньоекономічної діяльності. Це дає можливість стверджувати, що імплементація розробленого механізму на підприємствах авіаційної галузі є доцільною, а також дозволяє рекомендувати його до використання в практичній діяльності підприємств інших галузей. Саме пристосування розробленого механізму до особливостей інших галузей вбачається серед можливих напрямків подальших досліджень. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. **Шершньова З. Є., Оборська С. В.** Стратегічне управління: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 1999. 384 с.
2. **Савченко В. А.** Управління розвитком персоналу: навч. посіб. Київ: КНЕУ, 2002. 351 с.
3. Управління зовнішньоекономічною діяльністю: навч. посіб./за заг. ред. А. І. Кредісова. 2-ге вид., випр. і доп. Київ: ВІРА-Р; Алерта, 2002. 544 с.
4. **Гребельник О. П., Романовський О. О.** Основи зовнішньоекономічної діяльності: навч. посіб. Київ: Деміург, 2003. 294 с.
5. **Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф.** Основы менеджмента/пер. с англ. М.: Дело, 1999. 800 с.
6. **Фокин С. С.** Развитие внешнеэкономической деятельности российских предприятий в условиях глобализации: дис. ... канд. экон. наук: 08.00.14. Краснодар, 2010. 209 с.
7. **Барышева Е. А.** Определение направлений повышения эффективности внешнеэкономической деятельности предприятий. *Российское предпринимательство*. 2013. № 12. С. 32–38.
8. **Тебекин А. В., Касаев Б. С.** Менеджмент организации: учебник. 3-е изд., перераб. и доп. М.: КНОРУС, 2008. 260 с.
9. **Репин В. В.** Бизнес-процессы. Моделирование, внедрение, управление. М.: Манн, Иванов и Фебер, 2014. 512 с.
10. **Васильев А. М.** Основные направления повышения эффективности внешнеэкономической деятельности рыбной отрасли Европейского Севера. *Экономические и социальные перемены: факты, тенденции, прогноз*. 2015. № 6. С. 74–87.

REFERENCES

Barysheva, Ye. A. "Opredeleniye napravleniy povysheniya effektivnosti vneshneekonomicheskoy deyatel'nosti predpriyatiy"

[Determination of directions to improve the efficiency of foreign economic activity of enterprises]. *Rossiyskoye predprinimatelstvo*, no. 12 (2013): 32-38.

Fokin, S. S. "Razvitiye vneshneekonomicheskoy deyatelnosti rossiyskikh predpriyatii v usloviyakh globalizatsii" [Development of foreign economic activity of Russian enterprises in the context of globalization]: *dis. ... kand. ekon. nauk: 08.00.14*, 2010.

Hrebelyuk, O. P., and Romanovskiy, O. O. *Osnovy zovnishnyoekonomichnoi diialnosti* [Fundamentals of foreign economic activity]. Kyiv: Demiurh, 2003.

Meskon, M., Albert, M., and Khedouri, F. *Osnovy menedzhmenta* [Fundamentals of management]. Moscow: Delo, 1999.

Repin, V. V. *Biznes-protsessy. Modelirovaniye, vnedreniye, upravleniye* [Business processes. Modeling, implementation, management]. Moscow: Mann, 2014.

Savchenko, V. A. *Upravlinnia rozvytkom personalu* [Management of personnel development]. Kyiv: KNEU, 2002.

Shershnova, Z. Ye., and Oborska, S. V. *Stratehichne upravlinnia* [Strategic management]. Kyiv: KNEU, 1999.

Tebekin, A. V., and Kasayev, B. S. *Menedzhment organizatsii* [Organisation management]. Moscow: KNORUS, 2008.

Upravlinnia zovnishnyoekonomichnoiu diialnistiu [Management of foreign economic activity]. Kyiv: VIRA-R; Alerta, 2002.

Vasilev, A. M. "Osnovnyye napravleniya povysheniya effektivnosti vneshneekonomicheskoy deyatelnosti rybnoy otrasli Yevropeyskogo Severa" [The main directions of increasing the efficiency of foreign trade in the fishing industry of the European North]. *Ekonomicheskkiye i sotsialnyye peremeny: fakty, tendentsii, prognoz*, no. 6 (2015): 74-87.

УДК 339.132

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВУГІЛЬНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

© 2017 ГРИЩУК С. В.

УДК 339.132

Грищук С. В. Основні тенденції розвитку вугільної промисловості на світовому ринку

Для реалізація курсу стабілізації економічного розвитку України необхідно нарощувати потенціал та розвивати тенденції ефективного функціонування всіх сфер і секторів економіки. Метою статті є характеристика та систематизація основних світових тенденцій розвитку сучасної вугільної промисловості. Аналіз дозволив виділити полярні явища в галузі, зокрема процес нарощування видобутку вугілля в країнах, які мають вугільні родовища, та процес стратегічного скорочування вугільної промисловості через економічні та екологічні чинники. Визначено, що існуючі світові перспективи розвитку вугільної промисловості свідчать про глобальне поступове скорочення обсягів видобутку та споживання вугілля як енергоносія.

Ключові слова: вугільна промисловість, тенденції, вугілля, світ, виробництво, споживання, імпорт, скорочення, видобуток.

Рис.: 7. **Бібл.:** 11.

Грищук Світлана Віталіївна – старший викладач Університету державної фіскальної служби України (вул. Університетська, 31, Ірпінь, Київська область, 08201, Україна)

E-mail: svetik_gr@ukr.net

УДК 339.132

Грищук С. В. Основные тенденции развития угольной промышленности на мировом рынке

Для реализации курса стабилизации экономического развития Украины необходимо наращивать потенциал и развивать тенденции эффективного функционирования всех сфер и секторов экономики. Целью статьи является характеристика и систематизация основных мировых тенденций развития современной угольной промышленности. Анализ позволил выделить полярные явления в отрасли, в частности процесс наращивания добычи угля в странах, имеющих угольные месторождения, и процесс стратегического сокращения угольной промышленности из-за экономических и экологических факторов. Определено, что существующие мировые перспективы развития угольной промышленности свидетельствуют о глобальном постепенном сокращении объемов добычи и потребления угля в качестве энергоносителя.

Ключевые слова: угольная промышленность, тенденции, уголь, мир, производство, потребление, импорт, сокращение, добыча.

Рис.: 7. **Библ.:** 11.

Грищук Светлана Витальевна – старший преподаватель Университета государственной фискальной службы Украины (ул. Университетская, 31, Ирпень, Киевская область, 08201, Украина)

E-mail: svetik_gr@ukr.net

UDC 339.132

Grischuk S. V. The Main Tendencies of Development of Coal Industry in the World Market

To implement the course of stabilization of economic development, Ukraine needs to augment its potential and develop the tendencies of effective functioning of all spheres and sectors of economy. The article is aimed at characterizing and systematizing the main world tendencies of development of the contemporary coal industry. An analysis was used to allocate polar phenomena in the industry sector, in particular the process of increasing coal production in the countries with coal deposits, and the process of strategic reduction of the coal industry in view of both economic and ecological factors. It has been determined that the existing world prospects for development of coal industry show a global gradual reduction in the volume of coal production and consumption of coal as an energy carrier.

Keywords: coal industry, tendencies, coal, world, production, consumption, imports, reduction, production.

Fig.: 7. **Bibl.:** 11.

Grischuk Svitlana V. – Senior Lecturer, The University of the State Fiscal Service of Ukraine (31 Universytetska Str., Irpin, Kyiv region, 08201, Ukraine)

E-mail: svetik_gr@ukr.net

Комплексне розуміння функціонування державного впливу на розвиток вугільної промисловості неможливе без якісного та всеохоплюючого аналізу стану тенденцій ринку вугілля, виявлення країн-лідерів, дослідження загальної економічної ситуації в даній сфері. На сьогоднішній день вугільна промисловість є найважливішою галуззю паливно-

енергетичного комплексу економік багатьох країн світу. Зважаючи на значні запаси та відносну економічну доступність, вугілля виступає основним енергоресурсом на світовому ринку.

Мета статті – характеристика та систематизація основних світових тенденцій розвитку сучасної вугільної промисловості.